

optimista hangú verseiben a vívódó benjámini magatartás csak elszórt nyomokban található meg. Mégsem idegen sem a valóságtól, sem Benjáminától ez a hang. E versek az induló szocialista országépítésnek azt a derűjét tükrözik, amely a még nem sejtett pokoljárás előtt oly általános volt. Erről az akkor keletkezett költemények közül a legtöbbet talán éppen a *Tavaszi Magyarországon, az Erdőben éltem, az Örökké élni* mondják el. S az irodalomnak ez az egyik fontos feladata, ezt Benjámin is tudja. („... arról, ami volt, hírt adjon annak, aki lesz.”) Nem kell megtagadni ezeket a verseket, mert a költői pályát sem török meg. Sőt, az 1945–47-es és az 1954 utáni évek költészete között olyan összekötő kapcsot jelentenek, amelyek nélkül az 1954 utáni benjámini líra sokkal kevésbé érthető és szerveslenebb is.

Méginkább megmagyarázhatatlan a *Három kétely kapujában* című költemény hiánya. E vers nemcsak az 1945–47-es időszaknak, hanem az egész életműnek egyik kulcsverse, mindenképpen itt lett volna a helye.

Alighanem összefügg a „kétely nélküli” korszak elvetésével Benjáminnak az a törekvése, hogy a rá jellemző patetikus hangot elnyomja. Az 1948–53 közötti időben volt ugyanis a legáltalánosabb ez a hangnem. S nem lehetetlen, hogy az 1948 előtti ars poétikából ezért maradt el a *Műssalhangzó* és a *Három kétely kapujában* is. Benjáminnál a pátoz gyengülésével az önirónia felcröszödése jár együtt.

A költő arcképe és önarcképe végső soron, lényegileg mégis fedi egymást. S lehet-e egy költő munkásságának szebb summája ennél:

„Megmaradtunk egésznek a kétségbeesésben,
egésznek a fölemeltetésben, egésznck a lebukásban,
egésznek a hitben:

Azért vagyunk, hogy rendet teremtsünk
magunkban és a világban.”

(*Szocialisták, Kortárs, 1968/6.*)

VASY GÉZA

JUHÁSZ GYULA ÖSSZES PRÓZAI MŰVEI V.

PRÓZAI ÍRÁSOK 1898—1917

(Akadémiai, 1968)

A huszadik század eleji magyar irodalmi megújulás megértéséhez — Ady Endre újságírói munkássága mellett — Juhász Gyula publicisztikája szolgáltatja a legtöbb adalékot. Ezért jelentős az Akadémiai Kiadó vállalkozása, hogy Juhász verseinek kritikai kiadása után prózai

műveit is megjelenteti. A közelmúltban napvilágot látott kötet értékét különösen növeli, hogy a költő első korszakának termését, költővé válásának dokumentumait olvashatjuk benne, az önképzőkori dolgozatoktól a háború második felében bekövetkezett idegösszeroppanásáig. Nemcsak a fiatal Juhász Gyula eszmei, emberi fejlődése, művészi és politikai elveinek alakulása rajzolódik ki ezáltal az eddigieknél árnyaltabban előtűnk, bepillantást nyerünk az egész századelő forrongó társadalmi, kulturális, irodalmi életébe. Új szemlélet, új embereszmény kialakulásának lehetünk tanúi, magatartásbeli, ízlésbeli változásokat kísérhetünk figyelemmel. És Juhász Gyula mindennek egyik legkövetkezetesebb, legszenvedélyesebb szószólója.

Egyetemi hallgató korában — mint a nevezetes Négyesy-féle szeminárium titkára kapcsolódik be a modern kultúráért, irodalomért vívott küzdelembe. Ott van minden fontosabb kezdeményezésnél: cikkei, tanulmányai jelennek meg az Egyetemi Lapokban, a Virágfakadásban, a Tűzben, a Magyar Szemlében. Húsz éves korában már állandó munkatársa a Szeged és Vidékének, s élete mindvégig össze van kötve az újságírással. Babits és Kosztolányi műveit ő segíti először megjelenéshez, biztatja, bátorítja őket. Érdeklődési köre kimeríthetetlen: cikkeket ír Tolsztojról, Ibsenről, Nietzsche-ről, Oscar Wilde-ről, újból felfedezi Reviczky Gyula, Komjáthy Jenő költészetét, felhívja a figyelmet Péterfy Jenő esztétikájára. És elsőként üdvözlí az „új idők új dalait” éneklő Ady Endrét: „Emberék, ez valaki! — kiáltja lelkesedve — Megmondom ki: a legnagyobb magyar költő: Ady Endre.” (*Ady Endre Új versei*). Egyik szervezője A Holnap antológiának, ahol Ady Endre mellé először sorakoznak fel: Babits Mihály, Juhász Gyula, Balázs Béla is. Örömmel köszönti az 1908-ban induló Nyugatot, a „modern magyar kultúra” orgánumát, a „Figyelő és a Szerda” utódát. És kulturális missziót teljesít akkor is — cikkei tanúsítják — amikor a messze végeken, különböző vidéki városokban tanít.

Újabb adalékokkal dokumentálja a kötet Juhásznak Adyhoz fűződő barátságát, Ady iránti rajongását. Ady művei hívják fel először a figyelmét a magyar ugarra, a magyar sorstragédiára, s ezt személyes tapasztalatai a magyar végeken csak elmélyítik. „Nietzsche? Hol van itt Nietzsche! — panaszkodik. — Magyar ugar. Mit tudja ezt párizsi Ady Endre . . .” Társadalomszemléletében, magyarságlátásában Ady Endre magaslatáig majd csak a forradalmak idején emelkedik fel. Élete és művészete — mint a jelen kötet is bizonyítja — a forradalmak előtt bonyolult ellentmondások egysége. Forrongó, alakuló, forradalmasodó korát tükrözi minden erényével és minden hibájával együtt. Igazságszomja, igazságkeresése különböző filozófiák, eszmék, világnézetek, kultúrák rajongójává teszi — mindennek nyoma van művészetében is. S ott van műveiben — kimondva-kimondatlanul — népe, nemzete iránti kiapadhatatlan szeretete, az elnyomottak, a

kisemmizettek iránti rokonszenve, a sorsukkal való együttérzés, sőt azonosulás. Ez idő tájt nem több ennél a munkásosztály irányában tanúsított magatartása sem; valamiféle tolsztojánusi együttérzés.

A háború felé rohanó társadalomtól azonban semmi sem áll távolabb mint a szelídség, a megbocsátó krisztusi szeretet, s Juhász gyermekded hitével tehetetlen, kiszolgáltatott. Kétségbeesetten keresi a „jó embereket”, „akiknek szívük van, akik rajongani tudnak egy szép képért, egy jó versért, egy értékes egyéniségért minden mellékgondolat nélkül. . . Ez a pont az, ahol a mi úgynevezett modern műveltségünk meglehetősen csődbe került — panaszolja — . . .Lehet, hogy én már nem is vagyok modern, lehet, hogy egy, a világból egészen elmaradt, ó, sőt középkori lény vagyok, akiből kiveszett az érzés a mai dolgok iránt, lehet, de én úgy érzem, hogy a dolog éppen ellenkezőleg van és én bármily igénytelenül és csüggedten, de egy új lelki kultúrának, egy jobb, harmonikusabb világnak a muzsikáját hallom már a csönd és magány messzeségében.” (*Kaleidoszkóp*. Délmagyarország. 1912. júl. 21.)

A háború kitörése méginkább megzavarja e szelíd, gyermeki hitet. Először a cári zsarnokság elleni harcnak tekinti a háborút, de humanizmus tiltakozik a vérontás ellen. S miként egyre világosabban felismeri a háború imperialista jellegét, úgy érlelődik lelkében az eljövendő forradalom elkerülhetetlenségének megsejtése. Ennek bemutatása azonban már a következő, a forradalmak publicisztikáját magába foglaló kötet feladata.

Juhász Gyula publicisztikai írásainak első része tehát színes, gazdag anyagot tartalmaz. Éppen ezért nem hallgathatjuk el csalódásunkat amiatt, hogy a korszak közel hétszázötven cikkre rúgó terméséből csak háromszázegynéhány került publikálásra. Helyes, ha íróink, költőink publicisztikájából csak a javát jelentetjük meg, nem törekszünk mindenáron teljességre. Talán Juhász Gyula esetében is beérhettük volna ennyivel. De ha már kritikai kiadást adunk a költő összes műveiből, következetesnek kellene lennünk. „A kritikai kiadás teljesség-igényének és a további kutatások kívánalmainak azzal teszünk eleget — írják a szerkesztők —, hogy a kimaradt írások pontos lelőhelyét, bibliográfiáját, a tartalmukra utaló rövid annotációval, tájékoztatással kötetünkben szereplő cikkek jegyzetével együtt közöljük.” Sajnos a követelménynek ezzel nem tettek eleget, hanem az a paradox helyzet állott elő, hogy a kimaradt cikkek jegyzete — a rá vonatkozó adatokkal együtt — megtalálható a kötetben, csak éppen a lényeg, a főszöveg hiányzik. A kötet beosztása olyan, mintha az egész anyagot tartalmazná (egyébként a cím is ezt ígéri!), a cikkek kronologikus sorrendben számozva vannak, de csalódottan kell tapasztalnunk, hogy kijelölt helyén csak a cikk címe szerepel a főszövegben. Talán helyesebb lett volna — ha már válogatást adtunk — a teljesség

igényének azzal eleget tenni, hogy a kimaradt cikkek jegyzékét a kötet végén közöljük.

A sajtó alá rendezők, Grezsa Ferenc és Ilia Mihály, gondos, körültekintő munkát végeztek. Számos eddig ismeretlen, névtelenül, vagy álnévvel megjelent Juhász cikket bányásztak elő a korabeli lapokból, s ezzel tovább gazdagították, árnyalták a költőről eddig kialakult képet. Válogatási elvükkel, hogy „Juhász Gyulának minden irodalmi-művészi vonatkozású írása . . . és minden olyan más tárgyú cikke, amely a költői életművet valamilyen vonatkozásban magyarázza . . .” kötetbe kerüljön — egyet lehet érteni. Jó munkát végeztek a szöveggondozás terén. Talán csak azt kifogásolhatnók, hogy válogatásuk és jegyzetelésük olykor túlságosan is mértéktartó. Szívesen olvastuk volna pl. Juhásznak a *Szegedi irodalom* körül kialakult vitára adott válaszát, vagy az *Adolphe Retté megtérése* c. cikk előtt szereplő vers fordítását a jegyzetek között. Kérdéses az is, mennyiben sikerült „Juhász Gyula újságírói munkájának sokoldalúságát is” illusztrálni a kötetnek a jelen keretek között? De talán egy válogatásnak ez nem is feltétlen feladata.

KISPÉTER ANDRÁS

HORVÁTH KÁROLY: A KLASSZIKÁBÓL A ROMANTIKÁBA

(A KÉT IRODALMI IRÁNYZAT VÖRÖSMARTY ELSŐ KÖLTŐI KORSAKÁNAK TÜKRÉBEN)

(Akadémiai, 1968. Irodalomtörténeti Könyvtár 21.)

Mióta stflustörténeti kutatások folynak Európában és Magyarországon, egyre világosabban bebizonyosodik, hogy egy-egy irodalmi irányzat kialakulásában és fejlődésében az alapok és körülmények, előzmények és hatások milyen bonyolult egymásra-játszása, összehatása érvényesül. Horváth Károly könyve (címe és előszava is világosan jelzi) két irányzat váltását, kialakulását egy pályakezdő nagy költő műveinek elemzésével világítja meg. A könyv ilyen értelemben nem egy írói pályakép első fejezete — bizony így nyomasztó is lenne, imponáló anyaggazdagságával, széles körű és aprólékos filológiai apparátusával, az európai és a magyar irodalmi élet jelenségeinek teljességére törekvő ismeretével kétségeket támasztana: vajon mikor, s hány kötetben készíthető el egy ilyen nagyigényű költői monográfia?

Ami a stflusirányok történetét illeti, a szakirodalom annyira gazdag s annyira sokszempontú, hogy csupán ennek összefoglalása is nehéz munka; — a szerző azonban többet adott ennél. Új és jelentős a